

महाराष्ट्र दिन

महाराष्ट्र दिन, सामान्यतः 'महाराष्ट्र दिवस' म्हणून ओळखला जातो, हा भारताच्या महाराष्ट्र राज्यातील एक राज्य सुट्टी आहे, जो 1 मे 1960 रोजी मुंबईच्या फाळणीपासून महाराष्ट्राच्या निर्मितीच्या स्मरणार्थ साजरा केला जातो. महाराष्ट्र दिन हा सामान्यतः परेड, राजकीय भाषणे आणि समारंभ आणि महाराष्ट्राचा इतिहास आणि परंपरा साजरे करणाऱ्या इतर विविध सार्वजनिक आणि खाजगी प्रसंगी संबंधित असतो. मराठी भाषिक महाराष्ट्र राज्याच्या निर्मितीचा आनंदोत्सव साजरा केला जातो.

महाराष्ट्र दिनाचा इतिहास

- बॉम्बे (मुंबई) राज्याचे 1960 मध्ये महाराष्ट्र आणि गुजरात या दोन राज्यांमध्ये विभाजन करण्यात आले. राज्य पुनर्रचना कायदा, 1956 अंतर्गत, राज्याच्या सीमा परिभाषित केल्या गेल्या.
- मराठी, गुजराती आणि कोकणी भाषिकांमध्ये मोठी तफावत असल्याने मुख्य मुद्दा भाषिक होता.
- मराठी भाषिकांसाठी स्वतंत्र राज्याची मागणी 1940 मध्ये सुरू झाली आणि राज्य चळवळीसाठी आजच्या मुंबईत संयुक्त महासभा स्थापन करण्यात आली.
- तथापि, भारत छोडो आंदोलन आणि दुसरे महायुद्ध यांनी संघर्ष मागे ढकलला.
- वेगळ्या राज्याची बाजू मांडण्यासाठी अनेक आयोगांना दोन दशकांहून अधिक काळ लागला. 1956 मध्ये तत्कालीन पंतप्रधान पं. जवाहरलाल नेहरूंनी 5 वर्षांसाठी मुंबईला केंद्रशासित प्रदेश म्हणून घोषित केले. नंतर लोकसभेने द्विभाषिक बॉम्बे (मुंबई) राज्याचा ठराव मंजूर केला. मार्च 1960 मध्ये लोकसभेने राज्याचा ठराव मंजूर केला.
- एका महिन्यानंतर कनिष्ठ सभागृहाने मुंबई राज्याचा ठराव मंजूर केला. 1 मे 1960 रोजी मुंबई राजधानीसह महाराष्ट्र राज्य अस्तित्वात आले.

महाराष्ट्र दिनाचे महत्त्व

- भाषणांपासून ते रंगीत परेडपर्यंत, महाराष्ट्र हा दिवस मोठ्या उत्साहाने साजरा करतो. राज्य आणि केंद्र सरकारच्या अखत्यारीतील बहुतांश शाळा, महाविद्यालये आणि कार्यालये या दिवशी बंद असतात.
- महाराष्ट्र दिन शिवाजी पार्क, दादर येथे परेडद्वारे साजरा केला जातो, जेथे महाराष्ट्राचे राज्यपाल भाषण करतात.
- राज्य सरकार आणि खाजगी क्षेत्र या दिवशी नवीन प्रकल्प आणि योजनांचा शुभारंभ करतात.
- महाराष्ट्र दिनानिमित्त राज्यभरात भारतीयांना दारूविक्रीवर बंदी घालण्यात आली आहे.

संयुक्त महाराष्ट्राची स्थापना

- शेवटी 105 लोकांच्या बलिदानानंतर 1 मे 1960 रोजी महाराष्ट्रातील सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग, कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ एकत्र करून सध्याचा मराठी भाषिक महाराष्ट्र निर्माण झाला.
- द्विभाषिक राज्याचे विभाजन करताना महाराष्ट्राने गुजरातला 10 कोटी रुपये द्यावेत आणि पुढील 4 वर्षांत ही रक्कम कमी करावी, असे मान्य करण्यात आले.
- तसेच मुंबईचा विकास आणि बांधकाम गुजराती भांडवलदारांनी केले आणि एकूण 50 कोटी रुपये 'व्याज' देऊन मुंबई महाराष्ट्राला मिळाली, असा दावा गुजराती भाषिक करत होते.
- राज्याला 'मुंबई' म्हणावे अशी नेहऱूंची इच्छा होती. पण त्याशिवाय, संयुक्त महाराष्ट्र समितीने 'महाराष्ट्र' असे नाव देण्याचा निर्णय घेतला आणि कामगार दिनी म्हणजेच 1 मे रोजी राज्याची स्थापना झाली.
- महाराष्ट्राचा कलश पहिले मुख्यमंत्री यशवंतरावांनी आणला होता. मुंबई ही नवीन राज्याची राजधानी आणि नागपूर उपराजधानी झाली.
- मात्र, बेळगाव आणि त्याचा परिसर आणि गुजरातचा डांगी भाषिक प्रदेश महाराष्ट्रात समाविष्ट करण्यात आलेला नाही. बेळगाव, निपाणी कारवार यांचा कर्नाटकात समावेश करण्यात आला. बिदर, भालकी, संतपूर, हुमामाबाद, बुरहानपूर, सौनसर, मुलताई, भैसडे हे वादग्रस्त मानले जात होते. उंबरगाव तालुक्यातील 50 गावे, पश्चिम खान्देशातील उकई योजनेतील 144 गावे आणि संपूर्ण डांग जिल्ह्यातील गुजरातमध्ये समाविष्ट करण्यात आले.
- बेळगाव निपाणी कारवार भागातील मराठी भाषिकांनी 'महाराष्ट्र एकीकरण समिती' स्थापन करून जोरदार आंदोलन सुरू केले. या आंदोलनात सीमावासीयांना बलिदानही द्यावे लागले. त्यांच्या स्मरणार्थ आजही सीमाभागात १ नोव्हेंबर हा काळा दिवस म्हणून पाळला जातो. महाराष्ट्र सरकारने ऑगस्ट 2005 मध्ये सीमाप्रश्न सर्वोच्च न्यायालयात नेला.
- बेळगावसह महाराष्ट्रातील 865 गावांचा समावेश करण्यासाठी अजूनही प्रयत्न सुरू आहेत. महाराष्ट्र आणि कर्नाटक यांच्यातील सीमाप्रश्न अजूनही सुटलेला नाही. 1966 मध्ये केंद्र सरकारने बेळगावच्या प्रश्नावर महाजन आयोगाची स्थापना केली. या आयोगाच्या शिफारशी दोन्ही राज्यांनी मान्य केल्या नाहीत.